

Mr. sc. Ivica Mihoci*

SAMOSKRIVLJENA NEUBROJIVOST KAO DVOAKTNO ZBIVANJE

Autor se u radu bavi najpoznatijim teorijama o institutu actio libera in causa nastalim u njemačkoj i švicarskoj kaznenopravnoj teoriji da bi se na kraju opredijelio za teoriju prema kojoj se, pored subjektivne komponente, traži dvoaktnost (actio praecedens i actio subsequens) kao objektivna pretpostavka počiniteljeve samoskrivljene neubrojivosti. Svoje teze ilustrira primjerima iz hrvatske i njemačke literature te se ukratko osvrće na prijedlog novog hrvatskog Kaznenog zakona koji je predvidio manje izmjene odredbi o samoskrivljenoj neubrojivosti.

I. ACTIO LIBERA IN CAUSA

Formalni pojam kaznenog djela obuhvaća pravne pretpostavke kažnjivosti koje su svojstvene svim kaznenim djelima i koje se moraju ispuniti da bi u konkretnom slučaju postojalo kazneno djelo, a to su radnja, biće kaznenog djela, protupravnost i krivnja. Krivnja je subjektivni odnos počinitelja prema djelu zbog kojeg mu se može uputiti prijekor, a njegova su obilježja prema usvojenoj psihološko-normativnoj teoriji ubrojivost, namjera ili nehaj te svijest o protupravnosti ili mogućnost te svijesti.¹ Kako je ubrojivost prvi sastojak krivnje, prema članku 40. st. 1. Kaznenog zakona “neubrojiva osoba nije kriva”,² dok članak 40. st. 2. KZ određuje da je neubrojiva ona osoba koja u vrijeme ostvarenja zakonskih obilježja kaznenog djela nije bila u mogućnosti shvatiti značenje svojeg postupanja ili nije mogla vladati svojom voljom zbog duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti, nedovoljnog duševnog razvitka ili neke druge teže duševne smetnje. Za ocjenu je li počinitelj mogao shvatiti značenje svojeg postupanja ili vladati svojom voljom mjerodavno je vrijeme počinjenja (*tempore criminis*) protupravne radnje.³ U pojedinim slučajevima u kojima je počinitelj u vrijeme počinjenja djela bio

* Mr. sc. Ivica Mihoci, Županijsko državno odvjetništvo Varaždin

¹ Novoselec, Petar, Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2007., str. 133, 226-236.

² Kazneni zakon (u daljnjem tekstu: KZ), Narodne novine, br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07 i 152/08.

³ Novoselec, Petar, op. cit., str. 246.

neubrojiv, postavlja se pitanje može li ga se kazniti zbog toga što je u trenutku predstojećem počinjenju, kad je još bio ubrojiv, djelo što ga je počinio bilo obuhvaćeno njegovom namjerom ili nehajem. Tako se, primjerice, počinitelj uporabom alkohola dovodi u neubrojivo stanje kako bi nadvladao vlastite unutarnje prepreke kao što je strah i u tom stanju istukao svog neprijatelja ili pak postupa s nehajem ne računajući da u takvom stanju može biti nasilan.

Za takve slučajeve skrivljene neubrojivosti raširen je naziv *actio libera in causa*,⁴ pojam koji su obrađivali Toma Akvinski i Pufendorf. Upotreba pojma *actio libera in causa* u današnjem pravnom smislu seže od Kleinschroda (1794.), dok dogmatska razrada te pravne figure svoj puni intenzitet doživljava poslije Drugog svjetskog rata.⁵ Iako ta pravna institucija nije zakonski normirana, primjerice, u njemačkom i austrijskom pravu, koja imaju posebno kazneno djelo pijanstva,⁶ prihvaćaju je kako pravna teorija tako i praksa. Švicarsko pravo ima zakonski normirano skrivljeno stavljanje u neubrojivo stanje koje isključuje primjenu odredbi o neubrojivosti i smanjenoj ubrojivosti.⁷

1. Pojam i odnos prema nesposobnosti za radnju

Pod pojmom *actio libera in causa* razumijemo višeaktno zbivanje kod kojeg ubrojivi počinitelj u prvoj fazi zapravo postavlja uzrok za radnju djela, koju zatim kao u međuvremenu neubrojivi izvodi u drugoj fazi,⁸ odnosno skrivljeni defekt koji je počinitelj kao uzročni niz određenog kaznenog djela,

⁴ Djelovanje koje je u svojoj osnovi (uzroku, prvotnoj namjeri) slobodno (slučaj kad se počinitelj kaznenog djela stavi u stanje neubrojivosti, npr. pijanstvom, iako zna da u takvom stanju može počiniti delikt ili to čak i namjerava). Romac, Ante, Rječnik latinskih pravnih izraza, *Vademecum iuridicum*, Zagreb, 1985., str. 7. Počinitelj nije bio slobodan u trenutku počinjenja djela (*in actu*), ali je bio slobodan u trenutku kad je uzrokovao svoju neubrojivost (*in causa*). *Opširnije* Novoselec, Petar, loc. cit. Također se koristi i naziv *actiones liberae in causa seu ad libertatem relatae*. *Vidi* Bačić, Franjo, *Krivično pravo, opći dio*, Zagreb, 1995., str. 199.

⁵ Roxin, Claus, *Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, Grundlagen, Der Aufbau der Verbrechenslehre*, München, 2006., str. 914.

⁶ *Vidi* Roxin, Claus, loc. cit. *Vidi* Jescheck, Hans-Heinrich, Weigend, Thomas, *Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil*, Berlin, 1996., str. 445. *Vidi* Fuchs, Helmut, *Österreichisches Strafrecht, Allgemeiner Teil I*, Wien, 2008., str. 193-194. *Vidi* § 20. *Strafgesetzbuch (StGB)*, Ausfertigungsdatum: 15.5.1871., Stand: *Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322)*, zuletzt geändert Art. 3 G v. 31.7.2009., <http://bundesrecht.juris.de>

⁷ *Vidi* Stratenwerth, Günter, *Schweizerisches Strafrecht, Allgemeiner Teil I: Die Straftat*, Bern, 2005., str. 275-278. *Vidi* Art. 19. Abs. 4. *Schweizerisches Strafrechtsgesetzbuch*, vom 21. Dezember 1937. (Stand am 1. April 2009), *Die Bundesversammlung der Schweizerischen Eidgenossenschaft*, <http://www.admin.ch>

⁸ Kühl, Kristian, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, München, 2008., str. 327.

s izvršenjem kojeg započinje tek kad izgubi ubrojivost, zamislio namjerno ili nehajno još u stanju kaznenopravne odgovornosti.⁹ Dakle, riječ je o predbacivom započinjanju ponašanja koje dovodi do ostvarenja bića kaznenog djela u stanju neubrojivosti,¹⁰ koje je počinitelj namjerno ili nehajno izazvao kako bi u stanju nesposobnosti za krivnju ostvario kazneno djelo koje je prije nego se stavio u neubrojivo stanje bilo obuhvaćeno njegovom namjerom ili nehajem.¹¹

U našem kaznenom zakonodavstvu pravna figura *actio libera in causa* naziva se samoskrivljena neubrojivost¹² te je normirana u članku 41. KZ koji propisuje da se ne smatra neubrojivim počinitelj koji se svojom krivnjom doveo u stanje u kojem nije mogao shvatiti značenje svojeg postupanja ili nije mogao vladati svojom voljom uporabom alkohola, droga ili drugih sredstava, ako je u vrijeme kad se dovodio u takvo stanje kazneno djelo što ga je počinio bilo obuhvaćeno njegovom namjerom ili je glede tog kaznenog djela kod njeega postojao nehaj, a Zakon propisuje kažnjivost i za taj oblik krivnje.¹³ U teoriji i praksi pojmom *actio libera in causa* označuje se i skrivljeno dovođenje u stanje nesposobnosti za radnju,¹⁴ iako je stajalište čl. 41. KZ, temeljeno na

⁹ Wessels, Johannes, Beulke, Werner, Strafrecht Allgemeiner Teil, Die Straftat und ihr Aufbau, Heidelberg, 2008., str. 144.

¹⁰ Gropp, Walter, Strafrecht Allgemeiner Teil, Berlin, 2005., str. 271.

¹¹ Bačić, Franjo, Pavlović, Šime, Komentar Kaznenog zakona, Organizator, Zagreb, 2004., str. 207.

¹² Zakonski naziv predložio je Bačić. To je sretnije rješenje jer je pojam *actio libera in causa* neodređen i neprecizan. Ibid.

¹³ Sličnu odredbu o ubrojivosti sadržavao je Krivični zakonik od 1. srpnja 1951. (Službeni list FNRJ, br. 13. od 9. ožujka 1951.) u članku 6. stavku 3. Prema toj je odredbi počinitelj kazneno odgovaran "ako se upotrebom alkohola ili na drugi način" (*podcrtao autor*) "sam stavio u stanje privremene duševne poremećenosti iako je bio svjestan ili je bio dužan i mogao biti svjestan da u takvom stanju može učiniti krivično djelo". *Vidi* Krivični zakonik sa uvodnim zakonima i objašnjenjima, Zbirka zakona FNRJ, br. 100, Izdanje Službenog lista, Beograd, 1951. Po uzoru na njemačko pravo takvu odredbu nije sadržavao Kazneni zakon o zločinstvih, prestupcih i prekršajih od 27. svibnja 1852., primjenjivan u Hrvatskoj i Slavoniji s Primorjem hrvatskim. *Vidi* Šilović, Josip, Kazneni zakon o zločinstvih, prestupcih i prekršajih od 27. svibnja 1852. sa zakonima i naredbama, Hrvatski zakoni 2. izdanje, knjiga 15., Zagreb, 1901., § 2. c). Slično uređenje imao je i Krivični zakonik za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca od 27. januara 1929. godine. *Vidi* Šilović, Josip, Stanko, Frank, Krivični zakonik za kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca od 27. januara 1929., Zagreb, 1929., § 22.

¹⁴ Primjer željezničkog stražara koji se opije u namjeri da bude nesposoban za obavljanje svoje službe te primjer majke koja je k sebi privinula dojenče i ugušila ga okretanjem tijela, iako je znala da se u snu običava okretati i da lako može ugušiti dojenče. *Vidi* Janka, Karl, Kazneno pravo, priredio dr. Josip Šilović, Znanstvena knjižnica, Zagreb, 1913., str. 134, bilj. 2. Primjer skretničara koji uzme sredstvo za spavanje ili se opije pa zbog toga propusti pravilno namjestiti skretnice uslijed čega dođe do prometne nesreće. *Vidi* Bačić, Krivično pravo, općio, op. cit., str. 200; Bačić, Pavlović, Komentar Kaznenog zakona, loc. cit.

gramatičkom tumačenju, kako je riječ samo o samoskrivljenoj nebrojivosti. Naime, samoskrivljena nebrojivost i *actio libera in causa* u tom smislu nisu sinonimi, već je samoskrivljena nebrojivost hiponim u odnosu prema *actio libera in causa* koja predstavlja hiperonim.

Posebno praktično značenje ima dovođenje u stanje sna kao oblika nesposobnosti za radnju, a često se javlja kod prometnih nesreća u kojima je vozač zaspao za volanom i prouzročio prometnu nesreću. Kako stanje sna nije nebrojivost, već normalna pojava, počinitelj će ipak odgovarati za kazneno djelo ako se već i prethodna radnja može podvesti pod biće kaznenog djela i ako u trenutku te prethodne radnje postoji namjera ili nehaj. Tako je, primjerice, vozač koji je u stanje sna dospio zbog umora i prouzročio prometnu nesreću prekršio odredbu čl. 198. st. 1. ZSPC,¹⁵ koja je obilježje kaznenog djela izazivanja prometne nesreće iz čl. 272. KZ za koje će u konačnici vozač i odgovarati.¹⁶ Posebice treba istaknuti da kazneno djelo počinjeno za vrijeme sna ne treba isključivo sagledavati kroz nesposobnost za radnju jer nastupanje sna može biti skrivljeno uporabom sredstava, kako to propisuje zakonska odredba, ali to može biti i na drugi način kao što je, primjerice, pretjerano fizičko iscrpljivanje u teretani. Polazeći od zakonske odredbe temeljene na teoriji krivnje ili iznimke, valjalo bi dopustiti postojanje samoskrivljene nebrojivosti i u navedenim primjerima uz uvažavanje ekstenzivnog tumačenja generalne klauzule "ili drugim sredstvima". Stoga naglasak ne treba ostati na snu kao živim bićima svojstvenom periodičnom počinku, već upravo na skrivljenoj radnji koja je dovela do stanja sna, to više što su sadržaj i obilježje krivnje kod počinitelja koji se stavlja u nebrojivo stanje identični i kod počinitelja koji se dovodi u stanje sna.

2. Teorijski modeli

Temelj odnosno opravdanje za primjenu pravne figure *actio libera in causa* čine modeli među kojima su najpoznatiji Hruschkin model krivnje ili iznimke i Neumannov model bića kaznenog djela. Prema modelu krivnje ili iznimke, kažnjivost *actio libera in causa* predstavlja običajnopravno ili zakonsko opravdanje iznimke od načela krivnje odnosno principa koincidencije ili simultanosti prema kojem počinitelj mora biti ubrojiv u vrijeme počinjenja djela. On se kažnjava za skrivljeno ponašanje počinjeno, primjerice, u pijanom stanju, iako je u to vrijeme bio nebrojiv. Unatoč jednostavnosti, model iznimke u suprotnosti je s načelom *nullum crimen sine lege* i sadržajem krivnje ako *actio libera in causa* počiva na običajnopravnom opravdanju. Naime, kad bi

¹⁵ Zakon o sigurnosti prometa na cestama, Narodne novine, br. 67/08.

¹⁶ Novoselec, Petar, loc. cit.

se i uvažavajući uzročnost skrivljeno pretponašanje sagledalo kao temelj uračunavanja, namjera i nehaj izgubili bi vezu s djelom i na njima se ne bi mogla zasnivati predbacivost za počinjeno kazneno djelo.¹⁷ U našem je pravu samoskrivljena nebrojivost zakonski normirana pa je stoga izložena teorija krivnje temelj njezine primjene. Iako sadržaj krivnje u članku 39. KZ zahtijeva simultanost počiniteljeva ponašanja i ubrojivosti, upravo članak 41. KZ propisuje njezinu dopuštenu iznimku, čime je otklonjena kolizija s načelom zakonitosti kao jednim od najvažnijih ustavnih načela.

U njemačkoj teoriji prevladava model bića kaznenog djela prema kojem se, za razliku od modela iznimke, uračunavanje počinitelju ne temelji na ponašanju odnosno djelu počinjenom u stanju nebrojivosti, već na ponašanju koje je prethodilo stavljanju u nebrojivo stanje. Uz pomoć formule *condicio sine qua non* i teorije ekvivalencije skrivljeno ponašanje uračunava se počinitelju vraćanjem unatrag sve do trenutka stavljanja u nebrojivo stanje,¹⁸ a može biti namjerno ili nehajno predstavljajući kažnjivo prouzročenje posljedice iz bića kaznenog djela. Iako je model bića kaznenog djela opravdanje kažnjavanja kad se primjena *actio libera in causa* temelji na običajnom pravu, njegova primjena nailazi na poteškoće u konstrukciji. Model je najlakše opravdati kod nehajne *actio libera in causa* jer u odnosu na nehajna kaznena djela ne pretpostavlja nikakve strukturalne posebnosti. Štoviše, kažnjavanje u takvim slučajevima nije iznimka važećeg pravila, već je upravo njegova potvrda. Problem nastaje kod namjerne *actio libera in causa* jer formula *condicio sine qua non* ne može dati učinkovit i dokaziv odgovor na pitanje ne bi li došlo do počinjenja djela ako, primjerice, počinitelj ne bi bio pijan. Unatoč tomu što se ne može isključiti mogućnost da počinitelj u trijeznom stanju počini isto djelo, način i vrsta stavljanja u nebrojivo stanje ipak modificiraju kauzalni tijek koji se u bitnoj mjeri razvija drukčije no što je to kod ubrojive osobe koja ima kontrolu nad svojim ponašanjem.¹⁹ Glavna je poteškoća tog modela u tome što se pokušajem smatra već samo neposredno stavljanje u nebrojivo stanje iako samim tim pravno dobro još nije povrijeđeno ili ugroženo, a ostvarenje bića kaznenog djela zahtijeva ispunjenje još nekoliko stadija.

Osim navedenih dvaju glavnih modela u teoriji je poznat i model širenja ili rastezljiv model prema kojem se zakonski opis "u vrijeme počinjenja djela" ekstenzivno tumači, pa tako počinjenje djela u smislu krivnje i njezina sadržaja obuhvaća cjelokupno razdoblje od samog trenutka dovođenja u neu-

¹⁷ Roxin, Claus, op. cit., str. 915.

¹⁸ Weber, Ulrich, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Bielefeld, 2003., str. 458. *Vidi* Hefendehl, Roland, *Vorlesung Strafrecht AT (WS 08/09)*, Juristische Fakultät der Universität Freiburg, Institut für Kriminologie und Wirtschaftsstrafrecht, KK 282., <http://www.strafrecht-online.org>

¹⁹ Roxin, Claus, op. cit., str. 916-917. *Vidi* Bundesgerichtshof (u daljnjem tekstu: BGH), 5 StR 93/04 vom 17. August 2004., <http://www.bundesgerichtshof.de>

brojivo stanje, uključujući i stadij pripremnih radnji. Prema modelu posrednog počiniteljstva počinitelj se služi samim sobom kao alatom za počinjenje kaznenog djela, a u tome je i razlika od posrednog počiniteljstva kod kojeg se počinitelj koristi drugim za počinjenje djela. Slaba je strana tog modela u tome što se takva konstrukcija ne može odnositi na vlastoručna i posebna kaznena djela.²⁰

II. UVJETI SAMOSKRIVLJENE NEUBROJIVOSTI

Prema zakonskoj definiciji, da bi se u konkretnom slučaju radilo o samoskrivljenoj nebrojivosti, potrebno je ispunjenje sljedećih subjektivnih i objektivnih uvjeta:

- a) počinitelj se namjerno ili nehajno doveo u stanje nebrojivosti,
- b) počinjeno kazneno djelo bilo je obuhvaćeno počiniteljevom namjerom ili nehajem prije nego što se doveo u nebrojivo stanje,
- c) počinjeno kazneno djelo u bitnome odgovara djelu obuhvaćenom namjerom ili nehajem počinitelja dok je još bio ubrojjiv.

Dovođenje u stanje nebrojivosti izraz je počiniteljeve volje koju može ostvariti osobno ili uz pomoć druge osobe, i to najčešće uporabom alkohola, droga, psihotropnih tvari ili farmakoloških preparata, dok se slučajevi u kojima je nebrojivost nastupila mimo volje počinitelja ocjenjuju prema općem pravilu o nebrojivosti iz čl. 40. KZ.²¹ Uporaba alkohola najčešći je razlog nebrojivosti i za primjenu instituta samoskrivljene nebrojivosti nije uopće odlučno o kakvom je obliku pijanstva riječ, o kompliciranom napitom stanju ili abnormalnom napitom stanju, već je odlučno jedino to da je optuženik u vrijeme počinjenja kaznenog djela bio nebrojjiv.²² Osnovna je pretpostavka primjene instituta samoskrivljene nebrojivosti nedvojbeno utvrđenje da je počinitelj *tempore criminis* bio nebrojjiv, a to se utvrđuje psihijatrijskim vještačenjem.²³ Stoga se optuženiku koncentracija alkohola u krvi može uzeti

²⁰ Gropp, Walter, op. cit., str. 271-272. *Vidi* Weber, Ulrich, op. cit., str. 461. *Vidi* Heinrich, Bernd, Humboldt-Universität zu Berlin, Juristische Fakultät, Vorlesung Strafrecht – Allgemeiner Teil – Arbeitsblatt Nr. 21, Stand: 1. Oktober 2008., <http://heinrich.rewi.hu-berlin.de> *Vidi* Hefendehl, Roland, op. cit., KK 281-283. *Vidi* Albrecht, Dietlinde, Martin-Luther-Universität, Juristische und Wirtschaftswissenschaftliche Fakultät, Repetitorium Strafrecht, Sommersemester 2002., str. 1-2, <http://www.jura.uni-halle.de>

²¹ Pavišić, Berislav, Grozdanić, Velinka, Veić, Petar, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007., str. 182-183.

²² Vrhovni sud Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: VSRH), I Kž-724/1998-5 od 27. lipnja 2001., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>

²³ VSRH, I Kž-175/1991-5 od 6. lipnja 1991., <http://sudskapraksa.vsrh.hr> Iako je optuženica imala 4,142 g/kg apsolutnog alkohola u krvi, bila je smanjeno ubrojjiva. *Vidi* VSRH,

samo kao olakotna okolnost jer optuženik u vrijeme izvršenja kaznenog djela nije bio neubrojiv, već smanjeno ubrojiv, pa se ne može primijeniti institut *actio libera in causa* i stoga se njegova krivnja ne može utvrđivati u vrijeme uzimanja alkohola, već naprotiv u vrijeme počinjenja kaznenog djela.²⁴

Uvjet za usklađenost samoskrivljene neubrojivosti s načelom krivnje jest obuhvaćenost počinjenog kaznenog djela počiniteljevom namjerom ili nehamjem prije ili već u trenutku njegova stavljanja u neubrojivo stanje, a svakako prije nastupanja stanja neubrojivosti.²⁵ Prema stajalištu Njemačkog saveznog suda (Bundesgerichtshof), na počinitelja koji je u vrijeme donošenja odluke o počinjenju razbojništva sa smrtnom posljedicom imao koncentraciju alkohola od 1,73 g/kg u krvi ne može se primijeniti *actio libera in causa* jer je u to vrijeme već bio smanjeno ubrojiv,²⁶ kao i u slučaju počinitelja koji je odluku o počinjenju djela donio pod utjecajem kokaina.²⁷ Za namjeru i nehaj vrijeđe opća pravila o namjeri i nehaju, a ovisno o obilježju krivnje, razlikuje se namjerno i nehajno samoskrivljena neubrojivost.²⁸

1. Namjerno samoskrivljena neubrojivost

Namjerno samoskrivljena neubrojivost pretpostavlja dvostruku namjeru, i to namjeru stavljanja u neubrojivo stanje i namjeru kasnijeg počinjenja kaznenog djela u takvom stanju,²⁹ a u obzir dolazi *dolus praemeditatus* kao poseban oblik namjere. Kako dovođenje u neubrojivo stanje mora uslijediti s namjerom, razumljivo je samo po sebi da takva *actio praecedens* u pravilu podrazumijeva i radnju počinjenja djela ili njezin početak. Tako su počinitelji već prijepodne inkriminiranog događaja odlučili da će zapaliti stan oštećenika, i to upravo prije negoli su znatnom konzumacijom alkohola dospjeli u neubrojivo stanje.³⁰ Sa stajališta načela krivnje opravdano je kažnjavanje za namjerno kazneno djelo jer predbacivost između stavljanja u defektno stanje i kasnijeg

I Kž-359/1991-3 od 4. prosinca 1991. Optuženik je s koncentracijom alkohola od 3,28 g/kg u krvi i 4,65 g/kg u mokraći bio smanjeno ubrojiv. *Vidi* VSRH, I Kž-871/1993-3 od 9. prosinca 1993. Optuženik je s 3,20 g/kg apsolutnog alkohola u krvi bio smanjeno ubrojiv. *Vidi* VSRH, I Kž-325/1994-3 od 29. lipnja 1994. *Vidi* VSRH, I Kž-50/1993-3 od 10. ožujka 1993., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>

²⁴ Vrhovni sud Hrvatske, I Kž-467/1990-5 od 12. rujna 1990., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>
Vidi VSRH, I Kž-500/1995-3 od 21. studenog 1995.; VSRH, I Kž-332/00-3 od 26. srpnja 2000.; VSRH, I Kž-327/1997-6 od 18. studenog 1997., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>

²⁵ Horvatić, Željko, *Novo hrvatsko kazneno pravo*, Zagreb, 1997., str. 233.

²⁶ BGH, 5 StR 421/99 vom 8. Februar 2000., <http://www.bundesgerichtshof.de>

²⁷ BGH, 2 StR 240/01 vom 19. September 2001., <http://www.bundesgerichtshof.de>

²⁸ Novoselec, Petar, *op. cit.*, str. 247.

²⁹ *Vidi* BGH, 3 StR 331/01 vom 13. September 2001., <http://www.bundesgerichtshof.de>

³⁰ BGH, 5 StR 292/01 vom 6. November 2001., <http://www.bundesgerichtshof.de>

počinjenja djela leži upravo u tome što se počinitelj u odnosu na konkretno kazneno djelo doveo u stanje u kojem nije mogao shvatiti značenje svojeg postupanja ili vladati svojom voljom. Stoga, primjerice, nije riječ o namjerno samoskrivljenoj nebrojivosti u slučaju počinitelja kojemu je kriomice stavljeno sredstvo za omamljivanje u piće ni u slučaju počinitelja koji je namjeravao ubiti žrtvu navečer, ali je to učinio prijepodne kad ju je u stanju pijanstva slučajno sreo.³¹

Polazeći od stavljanja u nebrojivo stanje, dvostruka namjera obuhvaća bilo koji oblik namjere, pa tako nije potrebno da se počinitelj stavi u takvo stanje upravo zato kako bi počinio planirano djelo, već je dovoljna i neizravna namjera (*dolus eventualis*).³² Primjerice, nije nužno da uzimanje tableta kao opojnog sredstva mora imati svrhu lakše provođenje planiranog kaznenog djela, jer za institut *actio libera in causa* nije bitno da se počinitelj time ohrabruje kako bi lakše počinio namjeravano djelo popuštanjem vlastitih unutarnjih kočnica, štoviše dovoljno je njegovo pristajanje na počinjenje kaznenog djela u stanju nebrojivosti.³³ Tako je počinio kazneno djelo silovanja počinitelj koji se nakon dolaska u stan drogirao amfetaminima kako bi se uzbudio i u tom stanju "širio teror".³⁴ Postupao je s neizravnom namjerom optuženik, koji je znao da pod utjecajem alkohola ne može kontrolirati agresivne pulzije koje u sebi nosi i koji je u sličnoj situaciji već ostvario kazneno djelo, kada je nakon narušavanja reda u konobi i usmene opomene vlasnika u njega ispalio dva metka od kojih je jedan pogodio u vrat oštećenika zadavši mu prostrijelnu ranu uz oduzetost donjih ekstremiteta uslijed koje ozljede je oštećenik preminuo, a na koju je krajnju posljedicu optuženik pristao.³⁵ Također je dovoljno da počinitelj predvidi ili uzme u obzir da će u nebrojivom stanju počinuti kazneno djelo, ali ne i da ga može počinuti.

Potrebno je uvijek da se namjera odnosi na počinjenje određenog kaznenog djela koje konkretizirano prema vrsti, a ne u svim detaljima, odgovara djelu počinjenom u nebrojivom stanju. Ne traži se da počinitelj prethodno zamisli kazneno djelo u svim njegovim pojedinostima, da zamisli da će u konobi u vlasnika ispaliti dva hica, već je dovoljno da pristane na počinjenje kaznenog djela određene vrste.³⁶ Počinitelj koji se stavio u stanje nebrojivosti u namjeri da počinu krađu, a u takvom stanju zapravo ubije čovjeka, ne može

³¹ Lenckner, Theodor, Perron, Walter, u: Schönke, Adolf, Schröder, Horst, Strafgesetzbuch Kommentar, München, 2006., RN 36, str. 406-407. *Vidi* Jescheck, Hans-Heinrich; Weigend, Thomas, op. cit., str. 447.

³² *Vidi* Janka, Karl, loc. cit.

³³ BGH, 3 StR 331/01 vom 13. September 2001., loc. cit.

³⁴ BGH, 3 StR 479/03 vom 27. Januar 2004., <http://www.bundesgerichtshof.de>

³⁵ VSRH, I Kž-724/1998-5 od 27. lipnja 2001., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>

³⁶ *Ibid.*

odgovarati za namjerno kazneno djelo ubojstva jer je odluka o počinjenju donesena u stanju nebrojivosti. Također neće biti dovoljno da počinitelj poznaje svoje sklonosti nasilničkom ili drugom devijantnom ponašanju.³⁷ Zato je pogrešno stajalište prvostupanjskog suda prema kojem za namjerno kazneno djelo pokušaja ubojstva nije nužno da optuženik zna koga će povrijediti i kakve će mu ozljede nanijeti, već da je dovoljno postojanje optuženikove svijesti da u slučaju tučnjave u alkoholiziranom stanju može upotrijebiti nož i njime nanijeti ozljedu drugoj osobi.³⁸ Za namjeru koja se odnosi na počinjenje određene vrste kaznenog djela, kao što je primjerice silovanje žene, dovoljno je da takvo djelo bude i počinjeno. Međutim, počinio li počinitelj umjesto točno određenog kaznenog djela neko drugo djelo, odgovarat će i za to drugo djelo ako je riječ o nebitnom odstupanju od zamišljenog djela.³⁹

2. Nehajno samoskrivljena nebrojivost

O nehajno samoskrivljenoj nebrojivosti govori se kad se počinitelj namjerno ili nehajno stavio u nebrojivo stanje, a pritom je računao da u takvom stanju može počinuti određeno kazneno djelo. Što se tiče određenosti samog djela, vrijedi isto što i za namjerno samoskrivljenu nebrojivost, pa tako, primjerice, neće biti dovoljno da je počinitelj morao računati na općenitu sklonost agresivnom ponašanju u pijanom stanju,⁴⁰ već je naprotiv na temelju svog prijašnjeg ponašanja morao računati da u takvom stanju može počinuti određeno kazneno djelo.⁴¹ Stoga nije riječ o samoskrivljenoj nebrojivosti, već o nebrojivosti kod optuženika koji je *tempore criminis* bio u sumračnom stanju maksimalno sužene svijesti, kao posljedice pada šećera u krvi i mozgu, a koji je dijagnosticirani dijabetičar. Optuženik je bio upozoren na posljedice nepridržavanja liječničkih uputa i propisane terapije te na mogućnost promijenjenog neadekvatnog ponašanja što je potpuno uopćena formulacija primjenjiva na bilo koje ponašanje. Vještak psihijatar u svom je nalazu i mišljenju naveo da je zbog stresa, dijabetesa i konzumacije alkohola moglo kod optuženika doći do hipoglikemije koja rezultira agresivnim ponašanjem u nebrojivom stanju. No optuženik nije imao jasna i nedvojbeno saznanja o tome da kao dugogodišnji teški šećerni bolesnik ne smije piti alkoholna pića

³⁷ Janka, Karl, op. cit., str. 133.

³⁸ Vrhovni sud Hrvatske, I Kž-877/90 od 21. svibnja 1992., citirano prema: Horvatić, Željko, op. cit., str. 234.

³⁹ Lenckner, Theodor, Perron, Walter, op. cit., RN 37, str. 407. *Vidi* Roxin, Claus, op. cit., str. 920.

⁴⁰ *Ibid.*, RN 38, str. 407-408.

⁴¹ BGH, 3 StR 435/02 vom 27. März 2003., <http://www.bundesgerichtshof.de>

zbog mogućeg nastupanja stanja hipoglikemije zato što u takvom stanju može ugroziti živote drugih osoba, jer na takvu mogućnost nije upozoren, a samim tim nije mogao pristati na posljedicu svojeg ponašanja jer za nju nije niti mogao znati. Slijedom navedenog optuženik nije mogao imati saznanja o svom mogućem agresivnom ponašanju zbog hipoglikemije do te mjere da pristane da u takvom stanju nekog ili sasvim određenu osobu liši života ili tjelesno ozlijedi, dovodeći se svjesno u stanje nebrojivosti, pa ne može biti riječ o institutu samoskrivljene nebrojivosti.⁴²

O svjesnom nehaju bit će riječi kad npr. počinitelj pod utjecajem kokaina siluje atraktivnu tajnicu u vlastitoj tvrtki, iako je u vrijeme ušmrkavanja kokaina znao da je pod utjecajem te droge promiskuitetan i izrazito fizički aktivan, ali je olako smatrao da će se moći svladati, kao i u slučaju optuženika koji se doveo u stanje alkoholiziranosti pijući kritične zgone rakiju od jutra, a bio je svjestan da može, ako se dovede u takvo stanje, ozlijediti oštećenika i počiniti kazneno djelo ubojstva.⁴³ Bit će riječ o nesvjesnom nehaju kad je počinitelj na temelju prijašnjeg eksperimentiranja s kokainom mogao i morao predvidjeti počinjenje kaznenog djela.⁴⁴ U praksi su češći slučajevi nehajno samoskrivljene nebrojivosti jer se namjerno samoskrivljena nebrojivost teško dokazuje.

3. Dvoaktnost kao objektivna pretpostavka

Za samoskrivljenu nebrojivost moraju se, pored ispunjenja subjektivnih pretpostavki koje se označavaju pojmom *culpa praecedens*, ispuniti i objektivna obilježja predstavljena pojmovima *actio praecedens* i *actio subsequens*. *Actio praecedens* predstavlja predbacivu radnju u stanju ubrojivosti kojom se počinitelj namjerno ili nehajno stavlja u nebrojivo stanje kako bi upravo u tom stanju počinio kazneno djelo obuhvaćeno svojom namjerom ili nehajem već u vrijeme stavljanja u nebrojivo stanje. *Actio subsequens* označuje ostvarenje bića kaznenog djela u nebrojivom stanju i prirodni je nastavak *actio praecedens*. Stoga se izvodi zaključak da je samoskrivljena nebrojivost dvoaktno zbivanje koje čini *actio praecedens* kao prvi akt ili faza koje je nezostavni element *culpa praecedens* te *actio subsequens* kao drugi akt ili faza. Polazeći od usvojenog teorijskog modela krivnje ili iznimke i obuhvaćajući subjektivni odnos počinitelja prema radnji stavljanja u nebrojivo stanje i prema kaznenom djelu počinjenom u nebrojivom stanju, *culpa praecedens* kod namjerno samoskrivljene nebrojivosti javlja se u kombinaciji namjera i

⁴² VSRH, I Kž-332/01-3 od 30. studenog 2004. *Usp.* VSRH, I Kž-464/1994-3 od 13. veljače 1996., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>

⁴³ VSRH, I Kž-175/1991-5 od 6. lipnja 1991., <http://sudskapraksa.vsrh.hr>

⁴⁴ *Usp.* Novoselec, Petar, loc. cit.

namjera, a kod nehajno samoskrivljene nebrojivosti moguće se kombinacije namjera i nehaj, nehaj i namjera te nehaj i nehaj. Kombinacija namjera i nehaj postojat će kod počinitelja koji je uzeo znatno povećanu dozu antidepresiva u kombinaciji s vinom, i to suprotno uputi svog liječnika da se mora strogo držati propisane terapije koja se nikako ne smije kombinirati s alkoholom jer može uzrokovati halucinacije i povećanu agresivnost, te je zbog toga provalio u susjednu kuću i počeo gušiti njezinu vlasnicu misleći da je ona zatočila njegova sina. U istom primjeru bit će riječ o kombinaciji nehaj i namjera kad je počinitelj smatrao da neće doći do halucinacija i agresivnog ponašanja jer se redovito podvrgavao višemjesečnoj terapiji koja je otklonila agresivne pulzije, a pristao je da u takvom stanju može ugušiti susjedu. Kombinacija nehaj i nehaj postojat će kod počinitelja koji nije bio upozoren na štetnu kombinaciju lijekova i alkohola, iako je čitanjem uputa za primjenu antidepresiva mogao lako saznati da ne smije konzumirati alkohol, zbog čega je u dospjelom halucinogenom stanju počeo gušiti svoju susjedu.

III. DE LEGE FERENDA

Prema zakonskoj definiciji počinitelj se u stanje nebrojivosti dovodi uporabom alkohola, droga ili drugim sredstvima kao što su primjerice lijekovi. Pojam “ili drugim sredstvima” znatno je uži od pojma “drugi način” koji je sadržavao čl. 10. st. 3. OKZRH⁴⁵ jer ne obuhvaća situacije koje su rezultat cjelokupnog ponašanja počinitelja.⁴⁶ Unatoč tomu sadašnja zakonska formulacija tumači se u širem smislu. Tako se, primjerice, teški ovisnik o heroinu može dovesti u stanje apstinencijske krize odbijanjem podvrgavanju heptanskoj terapiji, kako bi u takvom stanju ubio sutkinju i osvetio se za osudu na zatvorsku kaznu zbog dilanja droge. Upravo zbog toga je radna skupina za izradu Kaznenog zakona predložila izmjenu članka 41. KZ tako da se riječi “ili drugim sredstvima” iz postojećeg Zakona zamijene riječima “ili na drugi način”.⁴⁷

⁴⁵ Osnovni krivični zakon Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 31/93, 35/93, 108/95, 16/96 i 28/96, Vojnović, Ksenija, Ščirković, Zrinjka, Vidaković-Mukić, Marta, Zbirka zakona kaznenog prava Republike Hrvatske, Zagreb, 1994.

⁴⁶ *Vidi* Novoselec, Petar, loc. cit. *Vidi* Bačić, Franjo, Pavlović, Šime, loc. cit.

⁴⁷ Nacrt prijedloga Općeg dijela Kaznenog zakona do sankcija (članci 1. do 47.), Ministarstvo pravosuđa, Radna skupina za izradu Kaznenog zakona, prva verzija, travanj 2009., <http://www.pravosudje.hr>

IV. ZAKLJUČAK

Pravna figura samoskrivljena neubrojivost, poznata pod nazivom *actio libera in causa*, počiva na zakonski normiranom opravdanju kažnjavanja počinitelja koji se skrivljeno doveo u neubrojivo stanje kako bi upravo u tom stanju počinio kazneno djelo. Temelj primjene teorijski je model krivnje ili iznimke prema kojem se uračunavanje počinjenog kaznenog djela počinitelju temelji na ponašanju u neubrojivu stanju. Da bi u konkretnom slučaju bila riječ o samoskrivljenoj neubrojivosti, potrebno je da se počinitelj namjerno ili nehajno doveo u stanje neubrojivosti, da je počinjeno kazneno djelo bilo obuhvaćeno počiniteljevom namjerom ili nehajem prije nego što se doveo u neubrojivo stanje i da djelo u bitnome odgovara kaznenom djelu obuhvaćenom namjerom ili nehajem počinitelja dok je još bio ubrojjiv. Ovisno o obilježju krivnje, razlikuje se namjerno i nehajno samoskrivljena neubrojivost. Namjerno samoskrivljena neubrojivost pretpostavlja dvostruku namjeru koja obuhvaća namjeru stavljanja u neubrojivo stanje i namjeru počinjenja kaznenog djela u takvom stanju, a pritom je dovoljna i neizravna namjera (*dolus eventualis*) koja se mora odnositi na počinjenje djela koje konkretizirano prema vrsti odgovara djelu počinjenom u neubrojivu stanju. Kod nehajno samoskrivljene neubrojivosti počinitelj se namjerno ili nehajno stavio u neubrojivo stanje, a pritom je računao da u takvom stanju može počinuti određeno kazneno djelo.

Pored ispunjenja subjektivnih pretpostavki, za samoskrivljenu neubrojivost moraju se ispuniti i objektivna obilježja predstavljena pojmovima *actio praecedens* i *actio subsequens*. Dok je *actio praecedens* predbaciva radnja u stanju ubrojivosti, *actio subsequens* označuje ostvarenje bića kaznenog djela u neubrojivu stanju. Stoga je samoskrivljena neubrojivost dvoaktno zbivanje koje čini *actio praecedens* kao prvi akt i *culpa praecedens* kao skup subjektivnih obilježja te *actio subsequens* kao drugi akt koji označuje ostvarenje bića kaznenog djela.

LITERATURA

1. Bačić, Franjo; Pavlović, Šime: Komentar Kaznenog zakona, Organizator, Zagreb, 2004., 1433 str.
2. Bačić, Franjo: Krivično pravo, opći dio, četvrto izmijenjeno izdanje, Informator, Zagreb, 1995., 486 str.
3. Baumann, Jürgen; Weber, Ulrich; Mitsch, Wolfgang: Strafrecht Allgemeiner Teil, 11. neubearbeitete Auflage, Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld, 2003., 845 str.
4. Fuchs, Helmut: Österreichisches Strafrecht, Allgemeiner Teil I, 7., überarbeitete Auflage, SpringerWienNewYork, Wien, 2008., 382 str.
5. Gropp, Walter: Strafrecht Allgemeiner Teil, Dritte, überarbeitete und erweiterte Auflage, Springer Berlin Heidelberg New York, Berlin, 2005., 598 str.
6. Horvatić, Željko: Novo hrvatsko kazneno pravo, Organizator, Zagreb, 1997., 637 str.

7. Janka, Karl: Kazneno pravo, priredio dr. Josip Šilović, 5. izdanje, Znanstvena knjižnica, razdio I, sv. 2., Zagreb, 1913., 492 str.
8. Jescheck, Hans-Heinrich; Weigend, Thomas: Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, 5., vollständig neubearbeitete und erweiterte Auflage, Duncker & Humblot, Berlin, 1996., 1029 str.
9. Kühl, Kristian: Strafrecht Allgemeiner Teil, 6., neu bearbeitete Auflage, Verlag Franz Vahlen, München, 2008., 813 str.
10. Novoselec, Petar: Opći dio kaznenog prava, drugo, izmijenjeno izdanje, Pravni fakultet, Zagreb, 2007., 564 str.
11. Pavišić, Berislav; Grozdanić, Velinka, Veić, Petar: Komentar Kaznenog zakona, 3., izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2007., 849 str.
12. Romac, Ante: Rječnik latinskih pravnih izraza, Vademecum iuridicum, Informator, Zagreb, 1985., 380 str.
13. Roxin, Claus: Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, Grundlagen, Der Aufbau der Verbrechenslehre, 4., vollständig neu bearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2006., 1136 str.
14. Schönke, Adolf; Schröder, Horst et alii: Strafgesetzbuch Kommentar, 27. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2006., 2881 str.
15. Stratenwerth, Günter: Schweizerisches Strafrecht, Allgemeiner Teil I: Die Straftat, Dritte, neubearbeitete Auflage, Stämpfli Verlag AG Bern, Bern, 2005., 520 str.
16. Wessels, Johannes; Beulke, Werner: Strafrecht Allgemeiner Teil, Die Straftat und ihr Aufbau, 38., neu bearbeitete Auflage, C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2008., 386 str.

SUDSKA PRAKSA

1. Vrhovni sud Republike Hrvatske (VSRH), <http://sudskapraksa.vsrh.hr>
2. Njemački Vrhovni sud – Bundesgerichtshof (BGH), <http://www.bundesgerichtshof.de>

ZAKONSKI TEKSTOVI

1. Kazneni zakon, Narodne novine, br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07 i 152/08.
2. Krivični zakonik sa uvodnim zakonima i objašnjenjima, Zbirka zakona FNRJ, br. 100., Izdanje Službenog lista FNRJ, Beograd, 1951., 215 str.
3. Schweizerisches Strafgesetzbuch, vom 21. Dezember 1937. (Stand am 1. April 2009), Die Bundesversammlung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, <http://www.admin.ch>
4. Strafgesetzbuch (StGB), Ausfertigungsdatum: 15.05.1871., Stand: Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), zuletzt geändert Art. 3 G v. 31.7.2009., <http://bundesrecht.juris.de>
5. Šilović, Josip: Kazneni zakon o zločinstvima, prestupcima i prekršajima od 27. svibnja 1852 sa zakoni i naredbama, Hrvatski zakoni 2. izdanje, knjiga 15., Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch), Zagreb, 1901., 386 str.
6. Šilović, Josip, Frank, Stanko: Krivični zakonik za kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca od 27. januara 1929., tisak i naklada Jugoslovenske štampe d.d., Zagreb, 1929., 277 str.
7. Vojnović, Ksenija; Ščirković, Zrinjka; Vidaković-Mukić, Marta: Zbirka zakona kaznenog prava Republike Hrvatske, treće izdanje, Informator, Zagreb, 1994., 375 str.
8. Zakon o sigurnosti prometa na cestama, Narodne novine, br. 67/2008.

INTERNET

1. Albrecht, Dietlinde: Martin-Luther-Universität, Juristische und Wirtschaftswissenschaftliche Fakultät, Repetitorium Strafrecht, Sommersemester 2002, str. 1-2, <http://www.jura.uni-halle.de>
2. Hefendehl, Roland: Vorlesung Strafrecht AT (WS 08/09), Juristische Fakultät der Universität Freiburg, Institut für Kriminologie und Wirtschaftsstrafrecht, KK 279-291, <http://www.strafrecht-online.org>
3. Heinrich, Bernd: Humboldt-Universität zu Berlin, Juristische Fakultät, Vorlesung Strafrecht – Allgemeiner Teil – Arbeitsblatt Nr. 21, Stand: 1. Oktober 2008., <http://heinrich.rewi.huberlin.de>
4. Nacrt prijedloga Općeg dijela Kaznenog zakona do sankcija (članci 1. do 47.), Ministarstvo pravosuđa, Radna skupina za izradu Kaznenog zakona, prva verzija, travanj 2009., <http://www.pravosudje.hr>

Summary

SELBSTVERSCHULDETE SCHULDUNFÄHIGKEIT

Die Rechtsfigur selbstverschuldete Schuldunfähigkeit, bekannt auch als *actio libera in causa*, ist begründet auf gesetzlich normierte Rechtfertigung der Strafbarkeit des Täters der sich schuldhaft in Zustand der Schuldunfähigkeit herbeigeführt hat so das er gerade in diesem Zustand eine Straftat begeht. Der Grund der Anwendung stellt das Ausnahmemodell dar, nach welchem basiert sich die Zurechnung begangener Straftat des Täters auf das Verhalten in Zustand der Schuldunfähigkeit. Um sich im konkreten Fall über selbstverschuldete Schuldunfähigkeit zu handeln, ist es nötig das sich der Täter vorsätzlich oder fahrlässig in Zustand der Schuldunfähigkeit herbeigeführt hat, die begangene Straftat war mit Vorsatz oder Fahrlässigkeit des Täters erfasst bevor er sich in Zustand der Schuldunfähigkeit versetzt hat, und die Tat im wesentlichen zustimmt der Straftat erfasst mit Vorsatz oder Fahrlässigkeit des Täters während er noch schuldhaftig war. Abhängig über das Merkmal der Schuld unterscheidet man vorsätzliche und fahrlässige selbstverschuldete Schuldunfähigkeit. Vorsätzliche selbstverschuldete Schuldunfähigkeit voraussetzt den Doppelvorsatz der erfasst Vorsatz sich in Zustand der Schuldunfähigkeit herbeizuführen und Vorsatz in solcher Zustand die Straftat zu begehen, und dabei genügt auch Eventualvorsatz (*dolus eventualis*) der sich auf die Begehung eines bestimmten Delikts beziehen muss, das wenigstens der Art nach entspricht der Straftat begehneter in Zustand der Schuldunfähigkeit. Bei fahrlässige selbstverschuldete Schuldunfähigkeit hat sich der Täter vorsätzlich oder fahrlässig in Zustand der Schuldunfähigkeit versetzt, und dabei hat er gerechnet das er in solchem Zustand eine bestimmte Straftat begehen kann.

Neben der Erfüllung der subjektiven Merkmalen, für selbstverschuldete Schuldunfähigkeit müssen sich auch objektiven Merkmalen erfüllen die durch die Begriffe *actio praecedens* und *actio subsequens* erkennbar sind. Während *actio praecedens* eine vorwerfbare Handlung in Zustand der Schuldunfähigkeit darstellt, *actio subsequens* bezeichnet die Tatbestandsverwirklichung in Zustand der Schuldunfähigkeit. Deshalb ist selbstverschuldete Schuldunfähigkeit ein zweiaktiges Geschehen das von *actio praecedens* als erste Akt und *culpa praecedens* als Ansammlung subjektiven Merkmalen gebildet ist, und von *actio subsequens* als zweite Akt der Tatbestandsverwirklichung darstellt.